

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XII.

BARCELONA 31 D' OCTUBRE DE 1889.

NÚM. 132.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSOCIATS.—Pera'ls no socis, 1'50 pessetas al any.—Número sol, 25 cénts.
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

SESSIONS Y EXCURSIONS

Novembre 26.—Tretzé aniversari de la fundació de la ASSOCIACIÓ.—Sessió pública dedicada al eminent historiador y antiquari P. Jaume Caresmar; colocantse son nom en la lápida destinada als excursionistas catalans célebres.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES D' OCTUBRE.

RESIDENT

D. Joseph Ll. Pons y Tusquets.

DELEGATS

D. Angel Causa y Majó, á Armentera.

Rvnt. D. Manuel Homs, Pbre., á Covet.

EXCURSIONS

(*Extracte.*)

CONCA DE TREMP, VALL DEL SEGRE y Cerdanya; (oficial), 20 al 30 de Juny 1889.—(*Continuació.*)

A las 9 h. 30 m. sortí nostre consoci dels *Esplovins* en cavalleria, prenent lo camí vell que, apartantse un poch del llit del

riu, s' enfila per los tossals de sa vora dreta. Lo camí es trencat y pedregós; y en la hora en que hi passá, un sol xardorós hi batia de plé á plé. Als trenta minuts travessava lo poble de Coll de Nargó, de carrers costaruts, assentat al cayre d' un single á gran alsada sobre 'l riu; y, continuant sempre per la vora dreta, passava á las 11 per davant del Pont d' Espia, deixant á la banda esquerra del riu lo poble de Fígols; entrant á las 12 á Organyá.

Está aquesta vila recolzada en las vessants de Ponent, tenint á sos peus una petita plana regada per las ayguas que, per medi de canals, son conduhidas sobre la vila, y baixan en nombrosos rechs per los pedregosos carrers, donantli frescal aspecte. Organyá té tota la fesomia de una població gran de montanya, essent anomenada per la fira de bestiar que anyalment s' hi celebra, y que es una de las més importants de Catalunya.

D' Organyá amunt, está explanada la carretera fins á la Seu, faltanhi l' engravat; per lo que no s' hi permet encara lo pas de carruatges. Per ella continuá la excursió lo Sr. Auléstia, á las 2 de la tarde, sempre per la vora dreta del riu. A cosa de mitja hora d' Organyá comensa la part més imponent del congost. Al arribar al lloch nomenat *Grau d' escalas*, lo riu fa una recolzada, y sembla que 'l camí quedi tancat, interposántseli al enfront una altíssima paret de roca de color de plom. S' entra en la estreta gorja; y la admiració creix á cada punt, puix las murallas naturals van alsantse y estrenyentse més, y 'l riu encaixonat bramula furiosament, retentint sa veu en aquells singles. La ombra regna allí fins en mitj del dia; sols alsant la vista se veu dalt un esqueix de cel, que contrasta ab lo tó farreny d' aquells singles de centenars de metres, que, en certs punts, fins s' avansan sobre llur base, com si volguessin desplomarse. En un aixamplament que 's troba, y en lo qual lo riu forma com un petit golf, hi ha l' *Hostal nou*. Se torna á encongir la vall en lo *Forat del tres ponts*, així nomenat per haverhi tres pontets que sostenen lo camí antich adossat en un relleu del acantilat. Per la dificultat de salvar aquest pas, la carretera passa aquí á la vora esquerra; y prompte s' acaba 'l congost, desplegantse la vall ampla y gemada.

A las 3 h. 10 m. de la tarde sortia del congost; extenentse cap al nord la conca del riu, allí ja nomenada *Ribera de la Seu*. co-

berta á sos costats de la verdor dels prats, y tancada al fons per la cordillera pirenaica. A las 3 h. 25 m. se passava á las envistas del grandió *Mas Reula*, que queda á la altra banda del riu en la vora dreta; á las 3 h. 48 m. per lo poble dels Hostalets; á las 4 se veyá á la banda de Ponent la entrada de la vall de Castellbó, tota vestida de bosch, ovirantse dalt del serrat lo poble de Noves; á las 5, deixat lo riu á la esquerra, s'atravessáren los camps de sembradura del poble del Plá; ovirantse al fons, en direcció N., lo reclós, format per las montanyas d' Andorra y per las estribacions del Cadí, ahont hi ha la Seu. Se passá per Arfa, deixant la carretera per un camí de ferradura, continuant per la ribera esquerra del Segre; se baixá á las envistas de Montferrer y seguint lo viarany entre horts y conreus se contemplá lo poétich conjunt del plá de la Seu, tancat per serras colossals, y resguardat per los tres turons que sostenen las fortificacions que 'l vigilan, com si fossin vaixells en un mar de verdor. A las 7 de la tarde entrava á la Ciutat.

Posá nostre consoci á la fonda coneguda per *Can Llebre*, que 's recomana per lo bon tracte que s' hi dona. En los dos dias que permanesqué en la ciutat, meresqué obsequiosas atencions, que agrahí molt, de part dels distingits advocats D. J. Serret, y D. Francisco Pallerola, delegat de la Associació.

La ciutat de la Seu d' Urgell, antiguament y avuy per alguns nomenada simplement d' Urgell, está situada en la confluencia del Balira ab lo Segre, en la petita plana que, al fons de la vall formada per lo Cadí á un costat y las montanyas andorranas per l' altre, han anat constituhint los' terrers d' aluvió portats per las corrents.

La vall está com tancada al SO. per una altura, en la qual domínan tres puigs que sostenen las tres fortificacions: la Ciutadela, lo Castell y la torre Solsona. En un dels dos colls que deixen los puigs, hi ha apinyadas las casas del poblet dit Castell-Ciutat, qual aspecte pintoresch aumenta ab lo color negrós de las pissarras de las teuladas.

Descrita ha estat, ab motiu d' altrás excursions, la ciutat de la Seu d' Urgell; per lo qual se limitarà lo present extracte als monuments més importants, que sempre ofereixen motiu de nou estudi.

La iglesia Catedral, que 's troba al extrem del carrer principal, caracterisat per la llarguíssima porxada que 'l segueix en un de sos costats, es l' edifici que crida tot seguit la atenció del foraster, y que revela ja per son exterior, al arqueólech, un verdader tipó dels monuments religiosos del sigle xi.

Obra sa fatxada, que mira á Ponent, en un com reclau ó plasetta que surt al propi carrer. Consta de tres cossos, dividits per contraforts; y flanquejats, los laterals, per petites torras. En cada un d'aquestos hi ha una porta de varis archs en degradació, surmontada d'una finestra en sagetera. Lo central está dividit horizontalment en tres parts, per duas cornisas ó faixas. En la part inferior s'obra la porta principal, d'archs sostinguts per columnas ab historiats capitells; en la immediatament superior s'hi veuhen tres finestres, major la central que las laterals, adornadas aquestas per columnetas que las flanquejan; y la part més alta, que ve á recordar lo frontó clàssich, está distribuhida en tres compartiments, per unas columnas empotradas que baixan de las arcuacions de la cornisa, contenint una finestra central y dos óvuls ó ulls-de-bou los laterals. Las líneas ab que termina la fatxada están enlletgidas per una continuació de sos paraments feta en temps posterior á la primitiva fábrica, ab objecte de defensa, y dintre de la qual s'amaga un temple circular ab cúpula sostinguda per columnetas, que cau sobre 'l vértice de la doble vessant del cos central. L'aspecte de tot eix frontis, enriquit ab relleus de figuras, dents de serra, zig-zags etc.; ab son color plomís molt fosch, y sas líneas sóbrias ensemps que sumptuosas y originals, predisposa l'ánim pera entrar en lo temple ab respectuosa curiositat.

L'interior se desenrotlla en tres naus ab volta de canó, molt més alta la central que las laterals, y separadas per archs en plena cintra, sostinguts per robustos pilars, que tenen las arestas que donan á la nau central talladas per uns intradosos que portavan abans columnas. Las naus acaban en lo creuher; venint á tenir la planta la forma de T. En aquell s'hi desplegan cinch ábsides, un de central y dos per banda molt més baixos y petits; tenintne á sa vegada, l'ábside central, altre de més petit en son fons, detall notable. Als extrems del creuher s'obran duas portas iguals y d'elegants proporcions; y sobre 'ls ábsides laterals, practicada en lo

macís del mur recte, corra una galeria ó trifori que segueix també l' mur curvo del ábside major; mes ab la particularitat de que, aixís com en los murs rectes dona la galeria al interior y al exterior del temple; en lo mur curvo sols dona al exterior. Aqueixa galeria, en sas alineacions rectas, té, en la banda del interior del temple, uns archs sostinguts alternativament per matxons y per columnas aparelladas, y en la banda del exterior uns grans finestrals ab columnetas adossadas, corresponentse lo centre de il·luminació ab lo de cada parell de columnas interiors; y en sa alineació curva, una sèrie d' archs que estreban en pilars y columnas aparelladas, robustits per altres archs més exteriors, que descansen alternativament en una columna empotrada en lo pilar y en un modilló, en forma de testa, que s' apoya en l' abach de la doble columna.

Sobre l' arch toral del ábside central, se veu un petit rosetó; y en los murs curvos varias finestras en sagetera, entre'ls paraments que deixan columnas adossadas que baixan de la cornisa ab arcuacions.

Tan peregrina disposició d' aquets ábsides y llurs triforis, si pogués contemplarse enterament lliure, y no tapada, com avuy, per parets construïdas en épocas de mal gust, produhiria un sorprenent efecte pel joch de llum, y per la combinació de líneas y de masses constructivas. Llavors lo temple no semblaria tan fosch com ara; y més si s' obrís la galeria que corre en la part interior de la fatxada, y que, á semblansa de la de Covet, donaria pas á la claror, que entraria pel finestral y pels ovuls de la part alta del frontis.

Lo paviment del temple está set grahons més baix que las portas d' ingrés, per lo que l' aspecte interior es molt més esbelt del que aparenta per la vista desde fora.

Una de las dependencias més notables d' eix temple (que 'n té varias pertanyents als sigles xvi y xvii no desprovistas de grandiositat) es lo claustre, obra del sigle xii, adossat al costat Sud de la iglesia. Es un vastíssim rectàngul, tancat per galerias románicas d' archs sostinguts per una sola columna ab treballat capítell, excepte en lo costat de Llevant que forma una porxada d' archs semicirculars, construïda en lo sigle xvii. L' aspecte vetust de

aqueixa dependència, ab lo color oscur de la pedra que la fa semblar com de ferro; lo de la porta que comunica ab la nau lateral, formada per archs rebaixats y columnas ab capitells y figuras toscament esculpidas; lo de las capellas que hi donan, adornadas ab antichs altars; tot presta al conjunt un aspecte d'imposant encís pera l'amant dels monuments; encís que augmenta la claror esblaymada que deixa passar la capsalada d'un om gegantí, que s'alsa en mitj del pati del claustre, formantli ab son ramatge com un inmens cobricel.

En aquest claustre hi ha una capella gran, dita de la Pietat, que te alguns retaules ab bonas pinturas, especialment una del sigle xvi. També hi ha unida al meteix, la iglesieta-parroquia de St. Miquel, que encara que se suposa la iglesia primitiva de la població, presenta en sa obra las formas del estil románich ja avansat, puix en sa única nau s'hi veuen uns archs lleugerament apuntats. Te tres ábsides, y en lo central hi ha l'altar major, qual retaule del sigle xv ab las imatges de St. Pere y St. Miquel y altrs representacions referents á llur vida, es bastant notable.

Altra dependència, á la que s'hi entra per lo claustre, es la Sala Capitular, edificada en los darrers sigles, y en la qual es de notar, entre 'ls retratos d'alguns bisbes d'aquella diócessis, lo del insigne patrici catalá Pau Clarís, canonge que fou de la Seu; y que per haverhi sigut colocat modernament, demostra com l'esperit catalá va infiltrantse en totas las Corporacions de nostra terra.

Al costat meteix hi ha l'Arxiu, que conté verdaderas preciositats y está ben conservat. En la rápida visita que nostre consoci hi feu, acompanyat del digne é ilustrat arxiver lo canonge Dr. D. Ramon Martí, pogué ferse cárrech de sa gran importancia, solsa-ment passant la vista per alguns documents.

Lo més antich que allí 's guarda es un contracte de compra de una vinya del 772. Per sa raresa y per ser auténtica, es de gran válua la acta de constitució de las Valls d'Andorra del any 792, ab las firmas de Carlo Magno y de Lluís lo Piadós, y un segell fet á la ploma per lo meteix escribent. S'hi conserva també un voluminós cartulari magníficament escrit sobre vitela; una *Insti-*

tuta de Justiniá, in-folio manuscrit é il·luminat, del segle xiv; y un missal propi de la Iglesia d' Urgell, ofrena del bisbe Galcerán de Vilanova en 1396, que es una verdadera obra mestre de pendorista, per la perfecció de la lletra y la hermosura de las miniaturas y fullatges que omplan sas planas. Entre 'ls llibres s' hi troban varis incunables, ab inicials il·luminadas y altres ab l' espay pera las capitals.

Dels datos que constan en l' Arxiu referents á la obra d' aquella Catedral, se deduheix que en l' any 819 se consagrà la primera Seu; y en l' episcopat de St. Armengol (que comensá en 1003) se doná principi á la actual, que fou consagrada l' any 1040.

En la sagristia se conservan alguns quadros de mérit, varias robas de valor artístich, y, entre otras joyas, un calzer del segle xiv ab esmalts.

Entre 'ls altres edificis religiosos de la ciutat, mereix citarse la iglesia de St. Domingo, d' estil ojival (segle xiv).

Lo Seminari, alsat modernament, es notable més per sa grandiositat que per lo bon gust de sa arquitectura; qualitat, aquesta última, que 's veu ab pler en la reedificació del Palau Episcopal que actualment s' está realisant.

La Casa de la Ciutat, que 'fou també visitada, ostenta en son frontis una lápida en characters gòtichs, que diu:

*Casa de la ciutat Durgell feta layn m.cccclxxiii eren consols
jacme callmayna n. guilla p. soler sabastia pi.*

Res de notable conté son interior; mes en l' Arxiu s' hi guarda, entre varis documents històrichs, lo *Llibre de privilegis de 1470 de la Ciutat d' Urgell*, magnífich exemplar gòtich en pergami, ab rúbriques ó títols en lletra roja, que ve á constituhir un complert codex de lleys municipals d' aquella época, mereixedor de ser publicat per son interés ensemps llingüístich, històrich y legal. La encuadernació va adornada ab uns escudets de bronze ab las armas de la població.

(Acabarà.)

NOVAS

A primers d'aquest mes morí en sa propietat de Salt, prop de Girona, l'individu de la ASSOCIACIÓ, lltre. Sr. D. Pelay de Camps, marquès de Camps. Nostre difunt consóci havia demostrat especial predilecció pera lo conreu dels treballs agrícoles, y per sa competencia en los meteixos meresqué ocupar las presidencias de la Comissió provincial d'Agricultura, Industria y Comers y del Institut agrícola catalá de Sant Isidro. Desempenyá, també, ab reconegut zel diferents cárrechs públichs, aportanthi en son compliment un segell de prudencia y de cortesía dignes de vera estima.

Dotat, dit senyor, d'un notable bon gust, volgué, al tractarse de la reedificació de sa casa de Barcelona, que aquesta revestís la sobrietat y la elegancia propia de las construccions ojivals de la bona época de la arquitectura catalana; donant així una mostra rellevant de son entusiasme per las gloriosas tradicions artísticas de la terra.

Eixas excelents qualitats, y altrás que deixem d'esmentar, han contribuít á que fos molt sentida la mort del Sr. de Camps; confiant, que en mellor vida, disfrutará de la pau del Senyor.

Traduhim del *Boletín de la Real Academia de la Historia* corresponent al Juliol-Setembre de 1889:

Desde La Costa, lloch del ajuntament de Fogás, en lo partit de Granollers, ab fetxa del 24 d'Agost últim, ha comunicat una molt grata nova á la Academia, son corresponent l' Excm. é Ilm. Sr. D. Jaume Catalá, bisbe de Barcelona.

»En lo temple parroquial d'aquest lloch de La Costa, qual ábside románich data del sigle XII, existeix una primorosa imatge de Nostra Senyora treballada en lo meteix sigle. Es d'alabastre. En la peanya grabá son nom l'escultor Berenguer F (errer):

(Crismón). *Bgr: f: fecit: me:*

»Com la bellíssima del claustre de la catedral de Solsona, aquesta imatge se deu atribuir á la gran escola francesa, que en la primera centúria de las Creuadas prengué sos models, perfeccionantlos, del art regnant á Constantinopla. Lo rostre de la Verge Mare, així com la undosa cabellera, senzilla corona y vestidura riquíssima en detalls, no desdiu de las mellors esculturas gregas. Sosté ab son bras dret al Nin, en qual cap nú está graciosament rissat l'áureo cabell. Lo Nin té agafat per las alas un pelican; símbol, que explica Sant Agustí, y troba lo P. Fita en un márbre visigot de Jerez de la Frontera. Lo pelican cobreix ab sa cúa los peus del diví Infant, y pica ab son bech un dit de la maneta.»